

Tarih & Gelecek Dergisi**Journal of History & Future**Doç. Dr.
Yusuf YILDIZBolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi
Tarih Bölümü
yusufyld78@gmail.comORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6117-2688>

Eser Geçmişi / Article Past: 28/06/2023 21/08/2023

Başvuruda bulundu. / Applied

Kabul edildi. / Accepted

Araştırma Makalesi

DOI: <http://dx.doi.org/10.21551/jhf.1320785>

Research Paper

Orjinal Makale / Original Paper

Kutsal Roma Cermen İmparatoru Şarlken'in "Evrensel Monarşi" Politikası

The "Universal Monarchy" Policy of the Holy Roman Emperor Charles V

Öz

Kutsal Roma Cermen İmparatoru Şarlken, imparator seçildikten sonra Habsburgların topraklarına ilaveten, İspanya kralı dedesi Ferdinand'ın topraklarını da miras olarak devralarak o zamanki deyimle "güneşin batmadığı bir imparatorluğa" sahip olmuştur. Böylece Orta Çağ'dan beri tartışılan ve birçok Avrupalı hükümdarı cezbeden "evrensel monarşi" kurma düşüncesi yeniden gündeme gelmiştir. Temeli Roma geleneği ve Hristiyan teolojisine dayanan ve Şarlken'in baş şansölyesi Mercurino Gattinara'da tarafından şiddetle savunulan bu düşünceye göre İmparator, önce Avrupa'daki din düşmanlarını ortadan kaldırarak din birliğini sağlayacak ve kıtayı hakimiyeti altına alacaktı. Daha sonra da Katolik Hristiyanlığın dışarıdaki baş düşmanları olan Türkleri yenerek dünyada tek bir din ve hükümdarın hâkim olduğu evrensel yönetim sistemi kurulacaktı. Bu çalışmada, Şarlken'in bir evrensel monarşi kurmak için sahip olduğu elverişli ve elverişsiz şartlar ortaya konulacaktır. Son olarak, İmparatorun bu siyaseti sahip olduğu imkanlar dahilinde gerçekte ne derece uygulamaya çalıştığı gösterilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Şarlken, Evrensel Monarşi, Gattinara, Habsburglar, Türkler

Abstract

Charles V., Emperor of the Holy Roman Empire, upon his election as Emperor, inherited the lands of his grandfather Ferdinand, King of Spain, in addition to the main possessions of the Habsburgs. He possessed "an empire on which the sun never set", as contemporaries said at the time. This put the idea of establishing a "universal monarchy", which had been discussed since the Middle Ages and attracted many European rulers, again to the agenda. According to this idea, that had its origin in the Roman tradition and Christian theology and vigorously defended by Mercurino

ATIF: YILDIZ, Yusuf, "Kutsal Roma Cermen İmparatoru Şarlken'in "Evrensel Monarşi" Politikası", *Tarih ve Gelecek Dergisi*, 9/3 (Eylül 2023), s. (575-589)

CITE: YILDIZ, Yusuf, "The "Universal Monarchy" Policy of the Holy Roman Emperor Charles V", *Journal of History and Future*, 9/3 (September 2023), pp. (575-589)

Gattinara, the chief chancellor of Charles V, the emperor should first eliminate the enemies of religion in Europe, ensure religious unity and dominate the continent. Later, by defeating the Turks, the main enemies of Catholic Christianity, a universal system of government was to be established in the world, dominated by a single religion and a single ruler. This study shows the favorable and unfavorable conditions for the establishment of a universal monarchy by Charles V. Finally, it is shown to what extent the emperor actually tried to implement this policy within the scope of his possibilities.

Key Words: Charles V, Universal Monarchy, Gattinara, Habsburgs, Turks

Giriş

Latince bir kavram olan “monarchia universalis” (evrensel monarşi) tek bir kişinin dünyaya hâkim olduğu yönetim sistemini ifade etmektedir.¹ Dünya hakimiyeti iddiası, Antik Roma İmparatorluğu geleneğine dayanmaktadır. Roma anlayışına göre evrensel hükümdar, “lex animata”² olarak en büyük yasama gücüne sahipti ve en yüksek dünyevi yargıçtı. Daha sonra Orta Çağ’da Hz. İsa’nın üç sözü, Hristiyan ya da İmparatorluk dünya hakimiyeti fikrinin temelini oluşturmuştur: “Dünyaya dağılın ve halklara öğretin ve onları Baba, Oğul ve Kutsal Ruh adına vaftiz edin”; “Şu an başka ahırlarda bulunan koyunlar da benim sürüme aittir. Onları da yönetmek zorundayım ve onlar da diğerleri gibi benim şöhretimi takip edecekler. Sonra sadece bir tane sürü ve bir tane çoban olacak.” “İmparatorun olanı imparatora, Tanrı’nın olanı Tanrı’ya verin”. Orta ve Yeni Çağ’da hâkim olan evrensel monarşi düşüncesinin çıkış noktası ise rahip, teolog ve kilise babası Hieronymus’un (ölm. 419/20) yazıdır. Daha sonra Dante Alighieri, 14. yüzyılın başlarında “De Monarchia” adlı bir eser kaleme alarak bu düşüncenin en önemli felsefi savunucusu olmuştur. Orta Çağ evrensel monarşi tartışmalarının en önemli argümanlarını alarak bunları Aristo’nun örneğine göre sentezleyen Dante’ye göre, savaşları ve adaletsizlikleri önleyerek insanların selametini sağlamanın olmazsa olmaz koşulu, İmparatorun dünyayı tek başına yönetmesiydi. İmparator gücünü Papa’dan almıyordu. O, doğrudan Tanrı’ya karşı sorumluydu. İmparator en yüksek yargıç olmalıydı. Çünkü hem insanlar hem de prensler arasında kavga eksik olmayacaktı. Buradan hareketle hem imparatorlar hem de papalar en yüksek hakimiyet iddiasında bulunmuş ve bu noktada ortaya çıkan anlaşmazlıklar bütün Orta Çağ boyunca devam etmiştir.³

Şarlken’in İktidara Gelişi

Avrupa tarihinin en güçlü hükümdarlarından sayılan Şarlken (V. Karl) 24 Şubat 1500 tarihinde bugün Belçika sınırları içerisinde bulunan Gent şehrinde dünyaya geldi. Babası

-
- 1 Kavram hakkında geniş bilgi için bkz. Franz Bosbach, *Monarchia universalis: Ein politischer Leitbegriff der frühen Neuzeit*, Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen 1988, s. 19 vd.
  - 2 Lex animata (canlı yasa), Tanrı’nın lütfuyla egemen olan ve canlı bir varlıkta vücut bulan yasa anlamında kullanılan Latince bir terimdir. Bu anlamda bir kral, yaşayan, nefes alan bir yasa olan lex animata olabilir. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Hermen Krause, *Kaiserrecht und Rezeption*, C. Winter, Heidelberg 1952, s. 39 vd.
  - 3 Vladimir von Schnurbein, *Mercurino Gattinara, die Idee der Monarchia Universalis und ihre Wirkung auf die Politik Kaiser Karls V.*, Dissertation, Wien 2010, s. 32-55.

Burgonya Dükü ve Kutsal Roma Cermen İmparatoru I. Maximilian'ın oğlu Güzel Philipp, annesi ise Aragon ve Kastilya prensesi Johanna idi.⁴ Şarlken'in beş kardeşi vardı. Kendisi ve kız kardeşleri Elenore, İsaabel ve Maria Hollanda'da yetişirken, Ferdinand ve Katarina da İspanya'da büyük babaları İspanya Kralı II. Ferdinand'ın yanında büyümüşlerdir.⁵ Babası Güzel Philipp'in genç yaşta ölümü ve annesinin ruhen rahatsız olması nedeniyle dedesi İmparator I. Maximilian tarafından halası Margarete'nin naipliğinde Burgonya valiliğine atanan Şarlken, Fransızca konuşulan bir ortamda yetişmiştir.⁶ İlk iktidarına 1515 yılında Burgonya dükü olarak başlayan genç prens⁷, anne tarafından dedesi İspanya kralı II. Ferdinand'ın bir yıl sonra ölümü üzerine İspanya kralı olmuştur.⁸

Şarlken'in, dedesi İmparator I. Maximilian 1519 yılında öldükten sonra baba tarafından Alman ve imparatorun yaşça en büyük torunu olması nedeniyle Kutsal Roma Cermen İmparatorluğu tacı üzerinde de hakkı bulunuyordu. Fakat 14. yüzyılda İmparator IV. Karl tarafından çıkarılan "Altın Vesika" adlı yasaya göre imparator, yedi Alman elektör prens – Köln, Mainz, Trier başpiskoposları, Ren Kontu, Brandenburg Kontu, Saksonya Dükü ve Bohemya Kralı – tarafından seçiliyordu. Bu nedenle imparatorluk tahtına, o dönemin en güçlü Hristiyan hükümdarı sayılan Fransa Kralı I. Fransuva da aday oldu.⁹ Bu seçimin temel belirleyicisi çok para harcamak, başka bir deyişle rüşvet vermektir. Bu nedenle daha I. Maximilian hayattayken torunu Şarlken'in imparator seçilebilmesi için elektör prenslere yarım milyon duka vermişti. Ancak Şarlken'in kazanmak için daha epey para harcaması gerekiyordu.¹⁰ Nihayet Şarlken, Alman banker aile Fuggerlerden yaklaşık 543.000 gulden kredi almış ve toplam 850.000 Ren guldeni karşılığında, 28 Haziran 1519'da elektör prensler tarafından Frankfurt'ta imparator seçilmiştir. Seçimden önce prensler Şarlken'den kilise ve prenslerin haklarını koruyacağı, imparatorluk ileri gelenlerine karşı taviz vereceği ve ülkeye yabancı askerler getirmeyeceği konularında taahhüt almışlardır.¹¹

Kastilya, Navarra ve Aragon taçlarını ilk kez kendi şahsında birleştirdiği için İspanya'nın ilk kralı sayılan Şarlken, burayı imparatorluğun güç merkezi yapmıştır. Habsburg toprakları İspanya dışında Napoli, Sicilya ve Sardunya krallıkları, Burgonya (bugünkü Hollanda, Belçika ve Lüksemburg) Güney ve Orta Amerika'daki İspanyol sömürgelerini de kapsıyordu. Ayrıca dedesi İmparator I. Maximilian'ın 1519 yılında ölümünden sonra Avusturya'ya ait topraklar da miras olarak Şarlken'e intikal etmiş, 1521/22'deki Worms İmparatorluk meclisinde bu bölgelerin yönetimini kardeşi Ferdinand'a bırakmıştır. Böylece Şarlken'in şahsında Habsburgların toprakları ilk kez büyük boyutlara ulaşmış ve bir dünya gücüne dönüşmüştür. Kıtaları kapsayan bu devasa İmparatorluk, o günün çağdaşları

4 Luise Schorn-Schütte, *Karl V.: Kaiser zwischen Mittelalter und Neuzeit*, Beck, München 2000, s. 10.

5 Herbert Nette, *Karl V. mit Selbstzeugnissen und Bilddokumenten*, Rowohlt, Reinbek bei Hamburg 1979, s. 15.

6 Manfred Höfer, *Die Kaiser und Könige der Deutschen*, Bechtle, München und Esslingen 1994, s. 178-179.

7 Manuel Fernandez Álvares, *Karl V. Herrscher Eines Weltreiches*, Heyne, München 1977, s. 50.

8 Schorn-Schütte, *a.g.e.*, s. 14.

9 Álvares, *a.g.e.*, s. 29-31.

10 Wilhelm J. Wagner, *Der grosse Bildatlas zur Geschichte Österreichs*, K&S, Wien 1995, s. 120.

11 *Chronic der Deutschen*, Chronik Verlag, Dortmund 1983, s. 306; Álvares, *a.g.e.*, s. 33 vd.

tarafından “güneşin hiç batmadığı ülke” olarak nitelendirilmiştir.¹²

Şarlken’in Evrensel Monarşi Politikası

Habsburglu ve İspanyol dedesinden miras kalan toprakları birleştirerek devasa bir imparatorluğa sahip olan Şarlken, bir evrensel monarşi kurma noktasında seleflerinden çok daha iyi şartlara sahip gözükmekteydi. Diğer taraftan, 16. yüzyılın başlarında Avrupa devletlerinin çoğulcu yapısına karşı siyasi birlik fikirleri hâkim olmaya başlamıştı. Bu fikirler, Avrupa’nın bu çoğulcu devlet yapısını ortadan kaldırarak, savunma gücünü Osmanlı tehdidine karşı harekete geçirmek için “evrensel monarşi” kurma düşünceleriyle doruk noktasına ulaşmıştı.¹³

Evrensel monarşi düşüncesinin Şarlken dönemindeki fikir babası ve en kuvvetli savunucusu İmparatorun baş şansölyesi Mercurino Gattinara idi. 1465 yılında Piemont’ta doğan ve küçük bir soylu aileye mensup olan Gattinara hukuk eğitimi almıştır. İmparator I. Maximilian’ın kızı Margarete’nin Burgonya’da hizmetine girerek hâkim, ekonomi danışmanı, saray hukukçusu ve elçi olarak görev yapmıştır. Margareta tarafından azledildikten sonra, 1517 yılında bir manastıra çekilerek yeni bir kariyer fırsatı arayan Gattinara’nın, o esnada İspanya tahtına oturan genç Şarlken’e yazdığı “Oratio supplicatoria” adlı rica mektubu oldukça dikkat çekicidir. Mektubuna “Tanrısal Büyük Karl’a, Katolik krala” sözüyle başlayan Gattinara Şarlken’i kutsallaştırmaya çalışmış, rüyasında onun dünyaya hâkim olduğunu gördüğünü bildirmiştir. Soylu kesimin iktidar gücünü reddeden ve tek hükümdarın hâkim olması gerektiğini savunan Gattinara şu sonuca varmaktadır:

“Birliğin zorunluluğu nedeniyle iktidar çeşitliliğini tamamen reddetmek ve doğal koşullar gereği monarşinin yeryüzünde gerekli olduğunu itiraf etmek gerekiyor. Şimdi bu dünyevi yer küre üzerinde her şeyi doğru şekilde düzenlemek için insanların ve diğer bütün hükümdarların saygı duyduğu, iradesine itaat ettiği ve boyun eğdiği, onsuz ne gerçek adaletin ne de tam barışın yeryüzünde bulunamayacağı bir yüce hükümdar, kralların kralı, hakimlerin hakimine ihtiyaç vardır.”

Gattinara vardığı bu sonucu kilise babaları ve büyük filozoflardan alıntılarla, antik ve Hristiyan mitolojisinden birçok örneklerle ve kehanetlere atıflarla desteklemeye çalışmıştır. Bunlara dayanarak Şarlken’in ahir zaman imparatoru olacağını, Türkleri hakimiyeti altına alacağını ve böylece onun hakimiyeti sayesinde bin yıllık imparatorluğun, yani Hz. İsa’nın bin yıllık iktidarının ve son dirilişin gerçekleşeceğini iddia etmiştir.¹⁴ Söz konusu mektuptan bir yıl sonra İspanya’da Şarlken’in hizmetine giren Gattinara, kısa bir süre sonra, onun baş şansölyesi olmuş ve kendisine 1521 yılında Kuzey İtalya’da birçok kale verilmiştir. Ölümünden bir yıl önce de 1529 yılında San Giovanni kardinali yapılmıştır.

Gattinara’yı hizmetine alana kadar büyük idealler konusunda oldukça çekinceli bir tutum sergileyen Şarlken, artık onun etkisiyle kendinden emin bir hale gelmiştir. Şarlken’in imparator seçilmesinin gerekliliği konusunda birçok propaganda yazısı kaleme alan Gattinara, diğer imparator adayı Fransa kralı I. Fransuva’yı şeytanlaştırmanın yanında,

12 <https://www.habsburger.net/de/kapitel/karl-v-das-reich-dem-die-sonne-nie-unterging> (13.06.2023)

13 Alfred Kohler, *Das Reich im Kampf um die Hegemonie in Europa 1521-1648*, Enzyklopädie deutscher Geschichte, Bd. 6, hrsg. von Lothar Gall, Oldenbourg, München 1990, s. 4-5.

14 Schnurbein, *a.g.e.*, s. 61-65.

Fransa hegemonyası altında Roma-Cermen İmparatorluğu'nun, elektör prensleriyle birlikte Fransız vasalı olacağını savunmuştur. Gattinara'nın propagandasına göre, Fransa'nın hakimiyeti altına girmekten kurtulmak için kendini Roma-Cermen İmparatorluğu'na bağlı hisseden birini, yani Şarlken'i imparator seçmek gerekiyordu. Çünkü ataları Alman olan ve Burgonya'da büyüyen Şarlken Alman sayılırdı. Güçlü bir hükümdar olarak Şarlken, sadece İtalya gibi isyan eden toprakları imparatorluğa yeniden bağlayarak imparatorluğu Orta Çağ'daki ihtişamına kavuşturacak güce sahip değil, aynı zamanda soyunun Katolik krallara dayanması ve güçlü bir hanedana mensup olması nedeniyle dinsizlerle savaşmak için de en iyi şartlara sahipti.¹⁵ Yukarıda ifade edildiği gibi seçinin sonucunu asıl belirleyen elektör prenslere ödenen büyük paralar olmuştur Gattinara'nın propagandasının ise kısmen etkili olduğu düşünülebilir.

Dante'nin yukarıda ifade edilen fikirlerinden de önemli ölçüde etkilenen Gattinara'nın evrensel monarşi planına göre, Antik Roma İmparatorluğu'nun topraklarını, yani eski dünyanın tamamını içeren bir imparatorluk kurulacaktı. Şarlken'e miras kalan büyük topraklar, bunun ön basamağı, yani temelini oluşturacaktı. Diğer Hristiyan hükümdarlar kendi bölgelerini yönetebilirlerdi. Şarlken onları hakimiyeti altına almamalı, en güçlü hükümdar olarak daha çok onların lideri olmalıydı. Gattinara için evrensel monarşi, evrensel hükümdarın her şeyden evvel en yüksek yasama gücü ve doğrudan emretme yetkisini tutarlı bir şekilde uygulamak suretiyle imparatorluğu mükemmelleştirmesi anlamına geliyordu. Bu tek kişinin hakimiyeti sisteminin meşruluğunu kanıtlamak için Hz. İsa'nın İncil'deki şu sözlerine atıf yapıyordu: "Bu sürüye ait olmayan koyunlarım da var. Onları da yönetmek zorundayım ve onlar benim sesimi duyacaklar ve sonra sadece bir tane sürü ve bir tane çoban olacak.". Yani Gattinara'nın anlayışına göre evrensel monarşi Tanrı'nın arzusuyla ve yeryüzünde barış, zenginlik ve düzeni garanti eden tek yönetim şekliydi.¹⁶

Orta Çağ'dan beri süregelen Fransa krallarının kendilerine istinaden ortaya koyduğu ahir zaman imparatoru ideolojisini çürütmeye alışan Gattinara, ahir zaman imparatorunun Şarlken olduğunu savunmuştur.¹⁷ Çünkü Fransa Kralı VIII. Karl da Hristiyanları birleştirip dinsizleri yenerek Tanrı'nın krallığını başlatan ahir zaman imparatoru olarak görülmüş, bu propaganda daha sonra I. Fransuva tarafından da devam ettirilmiştir.¹⁸

Gattinara'ya göre İmparator, Papa'yı korumalı ve onunla eşit hakları içeren bir iş birliği ile Katolik inancının yayılmasını sağlamalıydı. Papa da imparatorun, kiliselin birliğini yeniden sağlama, Türklerle mücadele ve dinsizliği yok etme konularındaki çabalarını desteklemeliydi. Eğer Papa, bu konudaki görevini yerine getirmezse ya da İmparatorun düşmanlarıyla ittifak yaparsa otoritesini kaybedecek ve normal bir dünyevi hükümdar sayılacaktı.¹⁹

"Evrensel Hükümdar", Roma hukukuna göre, dünyanın yöneticisi, evrensel kilise anlayışına göre ise vücudun tamamının başı ve yönetim hiyerarşisinde kralların kralı olarak

15 Schnurbein, *a.g.e.*, s. 50-61.

16 Schnurbein, *a.g.e.*, s. 50-55.

17 Schnurbein, *a.g.e.*, s. 6-9.

18 Schnurbein, *a.g.e.*, s. 97-98.

19 Schnurbein, *a.g.e.*, s. 55.

en üstte bulunuyordu. O, insanların birliğinin, barışın, düzenin ve sükunetin garantörüydü. Evrensel hükümdarı meşrulaştırmak için Orta Çağ'dan beri süregelen "Tanrı tarafından seçilen" düşüncesi propaganda Şarlken döneminde aracı olarak kullanılıyordu. Buna göre imparator, hak ve adaletin kaynağıdır, en yüksek yargıç olarak insanların, en azından Hristiyanların birliğinin ve barışının garantörüdür. Bu fikirlerden hareketle Şarlken'in daha sonraki faaliyetlerine de meşru bir zemin hazırlanmaya çalışılıyordu: Yani o, sadece Hristiyan inancını savunmak ve Hristiyanlığı Müslümanlardan korumakla değil, imparatorluğun topraklarını Sultanın aleyhine genişletmekle de görevliydi. Hristiyan dünyasında İmparatorun barış çabalarına karşı çıkan herkes düşman sayılacak ve imparatora güç kullanma hakkı verecekti.²⁰

Evrensel monarşi siyasetini destekleyen en önemli faktörlerden biri de evlilikler yoluyla Avrupa tahtlarını ele geçirme düşüncesi idi. Bu siyaset daha Şarlken'in dedesi İmparator I. Maximilian döneminde başlamıştı. Habsburgların eski bir sloganı vardı: "Sen evlen mutlu Avusturya, bırak savaşı başkaları yapsın!" I. Maximilian, Burgonya Dükü Cesur Karl'ın bir savaşta İsviçreli köylüler tarafından öldürülmesi üzerine derhal Brüksel'e giderek dükün kızı Maria ile evlenmişti.²¹ Böylece yoğun ticaret sayesinde büyük zenginliğe ulaşmış bir ülke olan Burgonya'nın hakimiyeti Habsburgların eline geçmişti.²² İmparator oğlu Güzel Philipp'i de Kastilya prensesi Johanna ile evlendirmiş, böylece torunu Şarlken İspanya kralı da olmuştu.²³ Diğer torunu Ferdinand'ı ise Macar kralı Layoş'un kız kardeşi Anna ile evlendirilmişti. Eğer Layoş ardında bir mirasçı bırakmadan ölürse Ferdinand Macar kralı olacaktı.²⁴ Böylece Şarlken'in Avrupa'yı hakimiyeti altına alma planlarının temelleri atılmıştı.

Evrensel monarşi siyasetine uygun olarak, Hernan Cortés, 1519-20 yıllarında Astek İmparatorluğu'nu, Pizarro kardeşler de 1532-1533 yıllarında İnka İmparatorluğu'nu İspanya adına ele geçirdiler.²⁵ Aynı zamanda Avrupa'nın Habsburglardan sonraki en büyük gücü olan Fransa ile savaşlar başladı. Habsburgların askeri üstünlüğü nedeniyle Fransızlar genellikle yenilseler de Şarlken, Fransa Kralı I. Fransuva'nın çok hırslı ve yetenekli bir hükümdar olması nedeniyle Fransa'nın gücünü kırıp bu ülke üzerinde hakimiyet kurmayı başaramadı. Ayrıca Martin Luther ve Reform hareketlerinin ortaya çıkışı da birleşik Avrupa fikrinin ve Hristiyan birliğinin muhafaza edilmesini engellemiş ve hatta dini bölünmeye neden olmuştur.²⁶ Çünkü İtalya'nın ele geçirilmesi ve antik çağ modeline göre imparatorluk merkezi yapılabilmesi öncelikle Fransa'nın yenilmesine bağlı olduğu için Şarlken daha en başından itibaren Luther

20 Alfred Kohler, *Karl V. 1500-1558. Eine Biographie*, Verlag C.H. Beck, München 1999, s. 94-96; Erich Brandenburg, Kaiser "Karl V.", Erich Marks, und Karl Alexander von Müller, *Meister der Politik. Eine weltgeschichtliche Reihe von Bildnissen*, Bd. 1, Deutsche Verlags-Anstalt, Stuttgart und Berlin 1922, s. 550.

21 Wagner, *a.g.e.*, s. 113-114.

22 Werner Schima und Debora Knob, *Kaiser Maximilian. Der letzte Ritter. Sein Leben, seine Frauen, seine Kriege*, ed. Niki Fellner, Mediengruppe Österreich, Wien 2017, s. 16.

23 Yusuf Yıldız, *Osmanlı-Habsburg İlişkileri. Kanuni-Şarlken-Busbecq*, TTK, Ankara 2013, s. 101.

24 Yılmaz Öztuna, *Başlangıçtan Günümüze Kadar Büyük Türkiye Tarihi. Türkiye'nin siyasi, medeni, kültür, teşkilat ve san'at tarihi*, cilt 3, Ötüken Yayınevi, İstanbul 1977, s. 358.

25 Kohler, *Das Reich im Kampf um die Hegemonie in Europa*, s. 3.

26 Fransa ve Protestanlarla yapılan savaşlar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Yıldız, *a.g.e.*, s. 108-121.

tehdidini de ikinci plana itmiş ve Luther sorununun, eğer Protestan öğretisi yasaklanır ve “sapkınların” üzerine katı bir şekilde gidilirse kendiliğinden çözüleceğine inanmıştır²⁷ Diğer taraftan, imparatorluk ileri gelenleri ve prensleri de evrensel monarşi siyasetine karşı çıkmışlardır. Şarlken’in hakimiyet planları nedeniyle büyük endişeye kapılan elektör prensler, daha imparator seçilmesinden evvel ona bir seçim anlaşması dayatmışlardı. İmparator bu anlaşmada elektör prenslerin söz hakkı lehine kendi haklarının kısıtlanmasını, bir imparatorluk hükümetinin kurulmasını ve imparatorluk ileri gelenlerinin bütün ayrıcalıklarının tanınacağını onaylamıştı. Zira Alman elektör prensler Şarlken’e güvenmiyorlardı. Bu güvensiz tutumlarında onun Almanya’ya nazaran Burgonya ve İspanya’yla daha kuvvetli ilişkilerinin olmasının büyük etkisi vardı.²⁸ Ayrıca onun evrensel monarşi politikasıyla imparator seçimini kaldırarak babadan oğula geçen bir iktidar sistemi getirmeyi amaçladığını düşünüyorlardı.²⁹

Sık sık imparatorluk propagandasında dile getirilen Şarlken’in evrensel monarşi iddiasında Türklere karşı savaşın da doğal olarak önemli bir yeri vardı. Hristiyan dünyasında Osmanlılara karşı savaşta lider rolü üstlenmek için şartlar mevcuttu. Çünkü Osmanlı genişlemesi, Sultan Süleyman döneminde hem Akdeniz’de hem de Balkanlarda o zamana kadar Avrupa devletlerinin görmediği bir dinamizme ulaşmıştı. Şarlken ise Fransa’ya karşı Kuzey İtalya hakimiyeti için yaptığı savaşlarla meşguldü.³⁰ Ferdinand 1521 yılında kardeşinden Macar Kralı Layoş’a yardım göndermeyi teklif ettiyse de Şarlken, kendisinin daima borç kışkacında olduğunu, bu nedenle Doğu Avrupa’nın savunmasının oradaki yöneticilerin görevi olduğunu vurgulamıştır. Türklere karşı yapılacak bir savaşa, diğer Hristiyan hükümdarların da katılması şartıyla destek olabileceğini ifade etmiştir.³¹ Çünkü o zamanlar savaşlar, maddi çıkarlarına göre taraf değiştiren paralı askerle yapıldığı için ekonomik durumu iyi olan zafer kazanmaktaydı. Buna karşın zaten borçlu olan imparator para bulmakta zorlanıyordu.³² Ayrıca Belgrad’ın düşmesi Şarlken’in çıkarlarını henüz doğrudan etkilemiyordu. Zira Belgrad, o zamana kadar Hristiyanlığın ileri kalesi sayılsa da Macaristan’ın genişliği nedeniyle, Şarlken’in topraklarının doğu sınırı ile Osmanlı’nın batı sınırı arasında hala yüzlerce kilometre mesafe bulunuyordu. Rodos’un kuşatılması esnasında yardım göndermeyerek adanın fethini ve şövalyelerin buradan kovulmasını da kabul etmiştir. 1526 yılında Mohaç Savaşı’nda Macaristan’ın fethi ve eniştesi Layoş’un ölümüne ise sadece üzüntüsünü dile getirmekle yetindi.

Türk tehlikesi meselesini son derece ciddiye alan ve imparatorluğun doğu sınırlarını savunmak için radikal önlemler almak isteyen Avusturya Arşidükü Ferdinand, kardeşi Şarlken’e, Rodos şövalyelerini Hırvat şehri Vrana’ya³³ yerleştirmeyi önermiştir. Böylece

27 Peter Gottinger, *Osmanengefahr und Reformation im Heiligen Römischen Reich 1532-1547*, Yüksek Lisans Tezi, Wien 2015, s. 13-15.

28 Günter Naumann, *Deutsche Geschichte. Das Alte Reich 962-1806*, Matrix Verlag, Wiesbaden 2007, s. 129.

29 Kohler, *Karl V. 1500-1558*, s. 100-101.

30 Schnurbein, *a.g.e.*, s. 103.

31 Yıldız, *a.g.e.*, s. 64.

32 Heinrich Pleticha, “Karl V. Das Gewissen des Kaisers”, Georg Popp, *Die Grossen der Welt*, Arena, Würzburg 1985, s. 337.

33 Hırvat askeri serhaddinin oluşumu konusunda bkz.: Mehmet Solak, “Osmanlı’ya Karşı Bir Savunma Sisteminin Oluşumu: Hırvat Askeri Sınır Bölgesi (1522-1559)”, *XVIII. Türk Tarih Kongresi Bildiri Kitabı*,

düşük maliyetle imparatorluğun doğu sınırları Türklere karşı etkin bir şekilde savunulacaktı. Fransa kralının Habsburgların tarikat üzerindeki etkisinden korkarak engellemeye çalışması ve Şövalyelerin lideri Fransız Philipp Villiers de l'Isle Adam'ın Fransa tarafını tutması sonucu şövalyeler Malta'ya yerleştirilmiştir. Doğu Akdeniz'den Batı Akdeniz'e geçiş noktasında bulunan Malta'nın yanında şövalyelere Kuzey Afrika'daki Tripolis de verilmiştir. Şarlken'in bu konuda da fazla çaba sarf etmediği görülmektedir. Çünkü şövalyelerin Malta'ya yerleşmesiyle, Türklerin, imparatorun öncelik verdiği Batı Akdeniz'e dolayısıyla İspanya'ya geçişi bloke edilmiştir.

Şarlken, 1529 Viyana Kuşatması esnasında bir müddet önce Fransa ve Papa ile barış anlaşması yapmasına rağmen kardeşine yardıma koşmamıştır. Sultanın 1532 yılında Viyana üzerine yeni bir sefer düzenlediğinde Ferdinand'ın, kendisini bir mektupla uyarmasına rağmen kayıtsız kalmaya devam etmiştir.³⁴ Ferdinand'ın, Viyana'nın kaybedilmesinin, birçok Hristiyan şehrinin kaybedilmesi, hatta bütün imparatorluğun varlığını tehdit edeceği, Sultan Süleyman'ın dünya hakimiyetini amaçladığı konusunda Şarlken'i uyarması sonucu baskılara dayanamayan Şarlken, ordunun başına geçtiyse de sultanın karşısına çıkmamış, Osmanlı ordusu çekildikten sonra Viyana'ya gelmiştir. Ferdinand'ın hazır ordu toplanmışken Türkleri Macaristan'dan çıkarma talebini kabul etmeyen imparator İtalya'ya hareket etmiştir.³⁵

İlerleyen yıllarda Şarlken'in siyasi tutumunda önemli bir değişiklik olmamıştır. Ana hakimiyet sahası İspanya ile Sicilya yoğun korsanlık faaliyetlerine maruz kaldığı için buradaki gemi yolunu emniyet altına almak isteyen Şarlken, önceliği Batı Akdeniz hakimiyetine vermiş ve 1535'de Tunus, 1544 yılında da Cezayir seferine çıkmıştır.³⁶ Bu bölgelerin Osmanlı tehdidinde maruz kaldığı durumlarda buraların savunulmasıyla bizzat meşgul olmuştur. Macaristan'ın ya da imparatorluğunun doğu kanadının savunulması ise oraların hâkimi olarak Ferdinand'ın vazifesi olarak görmüştür.³⁷ Bu siyasetin Şarlken'in gücünün zirvesine ulaştığı 1547 yılında bile devam ettiğini görüyoruz. 1547 yılında Habsburglarla Osmanlılar arasında yapılan barışın şartlarını sultan belirlemiş, Şarlken ve Ferdinand sultanın vasalı olmayı ve haraç ödemeyi kabul etmişlerdir. Sultan Süleyman, kendini "sultanların sultanı", "Tanrı'nın yeryüzündeki gölgesi", "Akdeniz'in padişahı ve sultanı" olarak nitelerken, Şarlken'den bahsederken onu imparator olarak değil, daima İspanya kralı olarak nitelemiştir.³⁸

Şarlken'in Osmanlı siyasetinde, imparatorluğun sultana karşı savunma yapacak ya da onunla savaşacak askeri ve maddi güce sahip olmamasının yanında,³⁹ imparatorluk ileri gelenlerin bu konudaki tutumunun da önemli rolü vardı. Çünkü imparatorluk ileri gelenleri, Ferdinand'ın Macaristan'a sahip olması durumunda Habsburgların doğudaki gücünün artmasından

C. VI, Ankara 2022, s. 267-287.

34 Schnurbein, *a.g.e.*, s. 103 vd.

35 Yıldız, *a.g.e.*, s. 64.

36 Schnurbein, *a.g.e.*, s. 16, 114-119; Gottinger, *a.g.e.*, s. 59 vd.

37 Alfred Kohler, *Ferdinand I. 1503-1564. Fürst, König und Kaiser*, C.H. Beck, München 2003, s. 211.

38 Schnurbein, *a.g.e.*, s. 61, 127.

39 Mark Feuerle und Jan Ulrich Büttner, *Von Wien nach Konstantinopel 1530. Deutsch-türkische Diplomatie am Beginn des 16. Jahrhunderts*, Hahn, Hannover 2010, s. 31.

endişe duyuyorlar ve bunu kendileri için tehlikeli buluyorlardı.⁴⁰ Hatta imparatorluğun Alman üyeleri, Ferdinand Macaristan üzerinde hak iddia ettiği için imparatorluğun Türk tehdidine maruz kaldığını düşünüyorlardı. Bu nedenle onlara göre imparatorluğun sınırları Türklere karşı sadece müdafaa edilmeliydi.⁴¹

Sonuç olarak Şarlken, devasa imparatorluğunu idare ederek evrensel bir monarşi, eğer bu mümkün olmazsa Avrupa'yı hakimiyeti altına alarak birleşik bir Hristiyan Avrupa kurma siyasetinde başarısız olmuştur. İktidarının sonlarına yaklaşırken, Protestan prensler açıktan isyan etmişti (Schmalkalden Savaşı 1546-47), gücü bir türlü kırılmayan Fransa Osmanlılarla ittifak yapmıştı. Osmanlı tehdidi devam ediyordu. Hatta Şarlken'in aşırı güçlenmesinden korkan Papa bile taraf değiştirmişti. İtalya'daki siyasi durum tahta çıktığı zamanki gibi kritikti ve Alman prensler güçlerini oldukça artırmışlardı.⁴² Şarlken, bir evrensel monarşi kurmayı başaramadığı gibi onun devrinde dini ve siyasi olarak bölünmüş bir Avrupa ortaya çıkmıştır. Hayatının son yıllarında hasta ve yorgun olan Şarlken, 1555'te Hollanda ve İspanya'nın hakimiyetini oğlu Filip'e, bir yıl sonra da imparatorluk makamını kardeşi Ferdinand'a devrederek iktidardan çekilmiş ve 1558 yılında vefat etmiştir.⁴³

Şarlken'in evrensel monarşi siyasetine sadece siyasi ve dini otoriteler değil, birçok aydın da şiddetle karşı çıkmıştır. İlk insan hakları savunucularından sayılan İspanyol Dominikan Rahibi ve Piskopos Bartolome de Las Casas, bu siyasete karşı çıkanların başında gelmektedir. Esasında 1502 yılından itibaren Hispaniola'da (Haiti) sömürgeci olarak yaşamaya başlayan Las Casas, kendisine verilen Kızılderili köleleri madenlerde ve tarlalarda çalışmak üzere kiraya vermiş, ancak bir süre sonra Amerikan yerlilerine yapılan büyük zulmü ve kıyımı görenek buna şiddetle isyan etmiştir. Las Casas, ilk önce kendi kölelerinden vazgeçmiş ve bu sistemi hedef almaya başlamıştır. Günden güne Kızılderililerin en şiddetli savunucusu haline gelmiş ve sömürü sisteminden kazanç sağladıkları için kendi din adamı arkadaşları da dahil olmak üzere birçok düşman kazanmıştır. 1520 yılında Şarlken'in huzuruna çıktığıysa da o, Amerika'dan gelen kaynaklara ihtiyaç duyduğu için Las Casas taleplerine aldırınmamıştır. Fakat Las Casas mücadeleye etmeye devam etmiş ve 1540 yılında İspanya'da ikamet ettiği esnasında "*Batı Kızılderili ülkelerinin yıkımı hakkında kısa rapor*" adlı sarsıcı yazısını kaleme alarak, uygulanan soykırım çerçevesinde işlenen bütün suçları kendi milletine göstermeye çalışmıştır. Bunun üzerine Şarlken, Kızılderililer ile İspanyolların eşit haklara sahip olduğuna dair bir kanun çıkardıysa da bu kanun uygulamada başarılı olamamıştır.⁴⁴

Misyoner olarak Amerika kıtasında bulunan diğer bir Dominikan rahibi olan Antonio de Montesinos ise İspanyol sömürgecilerin yerlilere yaptığı zulmü ve kıyımı 1511 yılında verdiği bir vaazda şöyle eleştiriyor:

40 Horst Glassl, "Das Heilige Römische Reich und die Osmanen im Zeitalter der Reformation", *Südeuropa unter dem Halbmond. Untersuchungen über Geschichte und Kultur der südeuropäischen Völker während der Türkenzeit*, ed. Peter Bartl und Horst Glassl, Trofenik, München 1975, s. 63.

41 Christine Turetschek, *Die Türkenpolitik Ferdinands I. von 1529 bis 1532*, Verlag Notring, Wien 1968, s. 269; Glassl, *a.g.m.*, s. 207-208.

42 Gottinger, *a.g.e.*, s. 13-15.

43 Naumann, *a.g.e.*, s. 151.

44 Pleticha, *a.g.e.*, s. 333-334.

“Hangi hak ve adaletle bu yerlilere karşı böyle acımasız ve korkunç bir kölelik uyguluyorsunuz? Ülkelerinde sakin ve barışçıl bir hayat süren bu halklara karşı hangi yetkiyle kanlı savaşlar yaptınız, kitleler halinde onlara işkence ettiniz ve öldürdünüz? Onlara yiyecek vermeden ve ölçüsüzce yüklediğiniz işler nedeniyle yakalandıkları hastalıklarını iyileştirmeden baskı ve işkence yapıyorsunuz ve onlar ölüyorlar – ya da daha doğrusu: Altın için onları her gün siz öldürüyorsunuz.”⁴⁵

Şarlken’in siyaseti, kendi maliye bakanı Antonio de Guevara ve yakın ilişkileri olan Roterdamlı Erasmus tarafından bile zorbalık ve işgal olarak görülmüş ve eleştirilmiştir.⁴⁶ Erasmus’a göre ne Papa ne de İmparator bütün dünyanın Hristiyan olmasını sağlayabilirdi. Evrensel hükümdarlık (monarcha orbis) hiçbir insanına değil, sadece Hz. İsa’ya mahsus bir roldü. Dünyanın “Tek çobanı” makamı sadece ona aitti.⁴⁷

Peki ama Şarlken gerçekten iktidarda kaldığı süre boyunca katı ve fanatik bir evrensel monarşi siyaseti mi izlemiştir? Şarlken’in Baş Şansölyesi Gattinara’nın etkisiyle özellikle iktidarının ilk yıllarında çok katı olmasa da genç ve dinamik bir hükümdar olarak bu siyasete oldukça sıcak baktığı anlaşılıyor. Çünkü Şarlken, dindar bir Katolik olarak kendini eski kilisenin koruyucusu ve bütün Hristiyan dünyasının lideri olarak görerek dinsizliğin, yani Katolik inancı dışındaki bütün diğer mezhep ve dinlerin yok edilmesinin hayatının en önemli vazifelerinden olduğuna inanıyordu.⁴⁸ Katolikliğin düşmanı sayılan Luther’e karşı yaptığı 19 Nisan 1521 tarihli bir açıklamasında bunu şöyle ifade ediyordu:

“...Biliyorsunuz ki, soyum hayatlarının sonuna kadar Roma Kilisesi’nin sadık çocukları olan asil Alman ırkının en Hristiyan imparatorlarına, Katolik İspanya krallarına... dayanmaktadır; onlar daima Katolik inancının, onun kutsal ayinlerinin... savunucusu olmuşlardır. Dolayısıyla atalarımın ve benim şimdiye kadar sürdürdüğümüz her şeyi bundan sonra da devam ettirmeye katıyen kararlıyım...”⁴⁹

1548 yılına ait Şarlken tarafından bastırılan ve bugün Frankfurt Şehir Tarihi Enstitüsü’nde muhafaza edilen bir hatıra madeni paranın ön yüzünde “Quod in celis sol/hoc in terra Caesar est” (gökyüzünde güneş neyse, yeryüzünde imparator odur), arka yüzünde ise Şarlken’in seçim sloganı olan “plus ultra” (daha fazla, ötesi ve her şeyin ötesi) yazmaktadır. Paranın üzerindeki, Herkül’ün iki sütunu, yani dünyanın sınırları, arasında çift başlı imparatorluk kartalı resmedilmiştir. Kartal pençeleriyle dünyanın doğu ve batı yarısını tutarken, kanatlarını ise Atlantik üzerinde açmış şekilde gözükmektedir. Arka yüzünde ise artık Orta Çağ imparatorlarının seçim sloganı “Semper Augustus” (İmparatorluğu sürekli genişleten) değil, Şarlken’in sloganı “Plus ultra” (daha fazla, ötesi ve her şeyin ötesi) yer almaktadır.⁵⁰

45 Martin Neumann, *Las Casas. Die unglaubliche Geschichte von der Entdeckung der Neuen Welt*, Herder, Freiburg 1990, s. 41.

46 Schnurbein, *a.g.e.*, s. 76.

47 Schnurbein, *a.g.e.*, s. 76; Bosbach, *a.g.e.*, 35.

48 Brandenburg, *a.g.m.*, s. 545.

49 Alfred Kohler, *Quellen zur Geschichte Karls V. Ausgewählte Quellen zur deutschen Geschichte der Neuzeit*. Freiherr vom Stein-Gedächtnisausgabe, Bd. 15, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt 1990, s. 74.

50 Schnurbein, *a.g.e.*, s. 6; <https://www.spiegel.de/spiegelgeschichte/a-666923.html> (27.06.2023)

1548 yılında Şarlken tarafından bastırılan hatıra para.⁵¹

Gattinara, yalnızca göreve geldiği 1518 ile ölüm yılı olan 1530 yılları arasında Şarlken üzerinde etkili olmuş ve onu evrensel monarşi konusunda ikna etmeye çalışmıştır. Şarlken ise daha çok uzun yıllar iktidarda kalmıştır. Ayrıca Gattinara, onun etrafındaki tek danışman olmadığından etkisi de sınırlı kalmıştır. Örneğin 1521 yılındaki ölümüne kadar Şarlken'in en etkili danışmanı ve aynı zamanda eğitmeni olan Wilhelm von Chièvres, Fransız yanlısı bir tutum sergilemiş ve evrensel monarşiye şiddetle karşı çıkmıştır. Ayrıca Şarlken'in vaftiz babaları Adrian von Utrecht (daha sonraki Papa VI. Hadrian) ve Juan Garcia Loaysa da evrensel monarşiyi reddetmişlerdir.

Ayrıca Şarlken, "Commentaires"de (otobiyografi) danışmanlarının rolüne fazla değinmemiş, kendini sonraki nesillere daima barış için çaba gösteren bir hükümdar olarak tanıtmaya çalışmıştır. Burada ne Gattinara'dan ne de onun hakimiyet konseptinden bahsetmiştir. Oğlu Pilip'e yazdığı gizli siyasi vasiyette, başarısızlıklarını, üzerine yüklenen aşırı sorumluluğa bağlamakta ve ekonomik nedenlerle acilen ihtiyaç duyulan barışa endekli pragmatist bir siyaseti savunmaktadır. Örneğin Sultan Süleyman ideolojik olarak evrensel bir imparatorun baş rakibi olmasına rağmen, Şarlken ona karşı oldukça savunmaya yönelik pragmatik bir siyaset izlemiştir. 1547 yılında Schmalkalden Birliği'ni yenerek gücünün zirvesine ulaşmasına rağmen, Sultanı en büyük hükümdar olarak tanımış ve haraç ödemeyi kabul etmiştir.

1536 yılında Tunus'u fethettikten sonra Roma'ya yolculuğu esnasında her fırsatta kendini başarılı bir Haçlı askeri ve özellikle de evrensel imparator olarak gösterirken, Roma'da Papa'nın önünde yaptığı bir konuşmada açıkça evrensel güç iddialarına mesafeli olduğunu, bunun yerine Katolik krallar geleneğini takip ettiğini ifade etmiştir. Ayrıca bu konuşmada Papa'dan, Hristiyan hükümdar arasında hakem rolünü üstlenmesini rica etmiştir. Roma'dan Floransa'ya hareket ettikten sonra yolda kendini tekrar Antik Çağ

imparatoru ve evrensel monarşinin kurucusu olarak ilan etmiştir. Yani açıkça görülmektedir ki, katı ideolojik düşüncelerden çok, gerçek güç dengesine dayalı oldukça pragmatik bir siyaseti temsil eden soğukkanlı ve realist bir hükümdar olarak Şarlken, evrensel monarşi düşüncesini, o anki durum ve ortama göre belirli bir siyasi amaca ulaşmak için propaganda aracı olarak kullanmıştır. Dolayısıyla Gattinara tarafından hazırlanan dünya hakimiyeti ideolojisi İmparator için ana siyasi motivasyon olmayıp onun siyasetine en fazla marjinal etki yapmıştır.⁵²

Nitekim hayatının son yıllarında yorgun, hasta ve bezgin ve hayal kırıklığı yaşayan Şarlken duygularını şöyle ifade etmiştir.

“İmparatorluk tacını daha fazla toprak elde etmek için değil, imparatorluğun ve diğer ülkelerin refahını sağlamak ve bütün Hristiyanlığın barış ve birliğini muhafaza etmek için istemedim. Bu nedenle çok zorlu yolculuklar ve savaşlar yapmak zorunda kaldım... fakat isteyerek değil, hep iradem dışında... Birçok ümidim vardı, sadece azı gerçek oldu... hangi çabalar pahasına? Bu sonunda beni yorgun ve hasta yaptı. Herhangi bir gayret ve tehlikeden kaçtığımı sanmayın, artık yeterince gücüm yok...”⁵³

Jan Erasmus Quellinus'un Şarlken'in 1530'da Bologna'da imparator ilan edilmesini gösteren 1681 tarihli yağlı boya tablosu.⁵⁴

52 Schnurbein, *a.g.e.*, s. 128-130, 166-168.

53 <https://www.habsburger.net/de/kapitel/karl-v-und-der-traum-von-der-universalmonarchie> (28.06.2023)

54 <https://www.habsburger.net/de/kapitel/karl-v-und-der-traum-von-der-universalmonarchie-0> (28.06.2023)

Sonuç

Kutsal Roma Cermen İmparatoru Şarlken, Habsburglu dedesi İmparator I. Maximilian ve İspanyol kralı olan dedesi Ferdinand'ın topraklarından oluşan devasa bir imparatorluğu miras olarak devralmıştır. İspanya ve Habsburg bölgeleri olan Avusturya ve Alman topraklarına ilaveten Napoli, Sicilya ve Sardunya krallıkları, Burgonya (bugünkü Hollanda, Belçika ve Lüksemburg) Güney ve Orta Amerika'daki İspanyol sömürgelerini de içine alan bu imparatorluk o zamanlar güneşin batmadığı imparatorluk olarak nitelenmiştir.

Kutsal Roma Cermen İmparatorluğu'nun, 1519 yılında imparator seçildikten sonra ilk kez Şarlken'in şahsında bu kadar geniş sınırlara ulaşması ile Orta Çağ boyunca tartışmalara konu olan "evrensel monarşi" düşüncesi yeniden mümkün gözüktüğü için İmparatorun Baş Şansolyesi Mercurino Gattinara tarafından yeniden alevlendirilmiştir. Hz. İsa, eski kilise babaları ve bilginlerin sözlerine atıfla bu siyaseti meşrulaştırmaya çalışan Gattinara'nın göre, Tanrı'nın arzusu olan evrensel monarşi, yeryüzünde barış, zenginlik ve düzeni garanti eden tek yönetim şekliydi. Şarlken önce Avrupa'nın hâkimi olacak, sonra da Türkleri yenerek dünyaya hükmedecekti.

Ancak Şarlken'in faaliyetlerini detaylı olarak incelediğimiz zaman, o koyu Katolik bir hükümdar olsa da katı ve fanatik bir evrensel monarşi siyaseti izlemediğini görüyoruz. Anlaşıldığı kadarıyla İmparator Gattinara'nın ölümüne kadar onun etkisiyle bu düşünceye kısmen eğilim göstermiştir. Yukarıda gösterildiği üzere Şarlken'in evrensel monarşi siyasetini en fazla zaman ve zemine göre belirli bir siyasi amaca ulaşmak için araç olarak kullandığı söylenebilir. Çünkü, o güne kadar kimsenin başaramadığı evrensel monarşinin mümkün olmadığını ilerleyen zamanlarda o da görmüştür: Fransa kontrol altına alınamamış, Protestanlığın yayılmasının engellenerek kilisenin birliği muhafaza edilememiş, Habsburgların aşırı güçlenmesinden korkan Papa ve Alman prenslerin gücü kırılmamış ve Türklerin Avrupa'ya ilerleyişini durduramamıştır. Sonuçta Şarlken, bütün bu başarısızlıkları kabul ederek ölmeden önce imparatorluğunu oğlu II. Filip ile kardeşi Ferdinand arasında paylaşarak tahttan çekilmiştir.

Kaynakça

Alvares, Manuel Fernandez, *Karl V. Herrscher Eines Weltreiches*, Heyne, München 1977.

Bosbach, Franz, *Monarchia universalis: Ein politischer Leitbegriff der frühen Neuzeit*, Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen 1988.

Brandenburg, Erich, Kaiser "Karl V.", Erich Marks, und Karl Alexander von Müller, *Meister der Politik. Eine weltgeschichtliche Reihe von Bildnissen*, Bd. 1, Deutsche Verlags-Anstalt, Stuttgart und Berlin 1922, s. 543-557.

Chronic der Deutschen, Chronik Verlag, Dortmund 1983.

Feuerle, Mark und Büttner, Jan Ulrich, *Von Wien nach Konstantinopel 1530. Deutsch-türkische Diplomatie am Beginn des 16. Jahrhunderts*, Hahn, Hannover 2010.

Gottinger, Peter, *Osmanengefahr und Reformation im Heiligen Römischen Reich 1532-1547*, Yüksek Lisans Tezi, Wien 2015.

Höfer, Manfred, *Die Kaiser und Könige der Deutschen*, Bechtle, München und

Esslingen 1994.

Horst Glassl, “Das Heilige Römische Reich und die Osmanen im Zeitalter der Reformation”, *Südeuropa unter dem Halbmond. Untersuchungen über Geschichte und Kultur der südeuropäischen Völker während der Türkenzeit*, ed. Peter Bartl und Horst Glassl, Trofenik, München 1975, s. 61-72.

Kohler, Alfred, *Das Reich im Kampf um die Hegemonie in Europa 1521-1648*, Enzyklopädie deutscher Geschichte, Bd. 6, hrsg. von Lothar Gall, Oldenbourg, München 1990.

Kohler, Alfred, *Ferdinand I. 1503-1564. Fürst, König und Kaiser*, C.H. Beck, München 2003.

Kohler, Alfred, *Karl V. 1500-1558. Eine Biographie*, Verlag C.H. Beck, München 1999.

Kohler, Alfred, *Quellen zur Geschichte Karls V. Ausgewählte Quellen zur deutschen Geschichte der Neuzeit*. Freiherr vom Stein-Gedächtnisausgabe, Bd. 15, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt 1990.

Krause, Hermen, *Kaiserrecht und Rezeption*, C. Winter, Heidelberg 1952.

Naumann, Günter, *Deutsche Geschichte. Das Alte Reich 962-1806*, Matrix Verlag, Wiesbaden 2007.

Nette, Herbert, *Karl V. mit Selbstzeugnissen und Bilddokumenten*, Rowohlt, Reinbek bei Hamburg 1979.

Neumann, Martin, *Las Casas. Die unglaubliche Geschichte von der Entdeckung der Neuen Welt*, Herder, Freiburg 1990.

Öztuna, Yılmaz, *Başlangıçtan Günümüze Kadar Büyük Türkiye Tarihi. Türkiye'nin siyasi, medeni, kültür, teşkilat ve san'at tarihi*, cilt 3, Ötüken Yayınevi, İstanbul 1977.

Pleticha, Heinrich, “Karl V. Das Gewissen des Kaisers”, Georg Popp, *Die Grossen der Welt*, Arena, Würzburg 1985, s. 332-338.

Schima, Werner und Knob, Debora, *Kaiser Maximilian. Der letzte Ritter. Sein Leben, seine Frauen, seine Kriege*, ed. Niki Fellner, Mediengruppe Österreich, Wien 2017.

Schorn-Schütte, Luise, *Karl V.: Kaiser zwischen Mittelalter und Neuzeit*, Beck, München 2000.

Schnurbein, Vladimir von, *Mercurino Gattinara, die Idee der Monarchia Universalis und ihre Wirkung auf die Politik Kaiser Karls V.*, Dissertation, Wien 2010.

Solak, Mehmet, “Osmanlı'ya Karşı Bir Savunma Sisteminin Oluşumu: Hırvat Askerî Sınır Bölgesi (1522-1559)”, *XVIII. Türk Tarih Kongresi Bildiri Kitabı*, C. VI, Ankara 2022, s. 267-287.

Turetschek, Christine, *Die Türkenpolitik Fedinands I. von 1529 bis 1532*, Verlag Notring, Wien 1968.

Wagner, Wilhelm J., *Der grosse Bildatlas zur Geschichte Österreichs*, K&S, Wien

1995.

Yıldız, Yusuf, *Osmanlı-Habsburg İlişkileri. Kanuni-Şarlken-Busbecq*, TTK, Ankara 2013.

İnternet

<https://www.habsburger.net/de/kapitel/karl-v-das-reich-dem-die-sonne-nie-unterging> (27.06.2023)

<https://www.habsburger.net/de/kapitel/karl-v-und-der-traum-von-der-universalmonarchie-0> (28.06.2023)

<https://www.kuenker.de/en/archiv/stueck/230244> (27.06.2023)

<https://www.spiegel.de/spiegelgeschichte/a-666923.html> (27.06.2023)